

УДК 35.08:005.336.2

*В. П. Солових,*д.держ.упр., проф., професор кафедри політології та філософії ХарРІ НАДУ,
м. Харків

СПЕЦИФІКА ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ

Досліджено деякі аспекти застосування компетентісного підходу при підготовці державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування. Розкрито його сутність та особливості застосування у навчанні державних службовців. Визначено особливості громадянської освіти державних службовців.

Ключові слова: державна служба, компетентності, професійні компетентності державних службовців, громадянська освіта, громадянські компетентності

Постановка проблеми. У сучасних умовах день суспільний розвиток висуває певні вимоги державних службовців. Відкритість, прозорість, швидкість розповсюдження інформації демократизація суспільства вимагають від них не тільки мати знання, а й володіти певними навичками. У цьому аспекті актуальним стає підготовка державних службовців у контексті формування певних компетенцій, що відповідають сучасним вимогам суспільства та функціонування системи публічної влади. При цьому компетентісний підхід до їх підготовки стає нагальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні науковці дуже активно досліджують компетентісний підхід у навчальному процесі дорослих людей. Так, загальним питанням формування компетенцій у процесі навчання дорослих людей присвячено роботи В. Лугового, Ж. Таланової, О. Слюсаренка, В. Кременя та ін. Питання компетентісного підходу в навчанні державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування досліджують Ю. Молчанова, М. Орлів, Л. Паращенко, Т. Лукіна, С. Яцик та ін. У роботах цих та інших науковців пропонуються теоретичні та прикладні аспекти застосування компетентісного підходу до підготовки державних службовців, проте дослідження формування саме громадянських компетенцій потребує більш детального аналізу.

Це обумовлює **мету статті** – визначити складові та специфіку громадянської освіти державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування.

Виклад основного матеріалу. Науковці виділяють такі види компетентностей сучасної дорослої людини:

– соціальна компетентність передбачає здатності аналізувати механізми функціонування соціальних інститутів, проектувати стратегії своєї поведінки відповідно до соціальних норм і правил, інтересів та потреб різних соціальних груп, продуктивно співпрацювати в команді, застосовувати ефективні стратегії спілкування та технології конструктивного розв'язання конфліктів;

– загальнокультурна компетентність стосується сфери розвитку культури особистості та суспільства, передбачає формування міжособистісних відносин, принципи толерантності, плюралізму. Ця компетентність включає вміння аналізувати й оцінювати досягнення національної і світової науки й культури, орієнтуватися в культурному світі сучасного українського суспільства, застосовувати засоби інтеркультурної взаємодії, навички мовлення й норми рідної та іноземної мовної культури, навички толерантної поведінки і стратегії конструктивної діяльності в умовах культурних, релігійних та інших відмінностей у соціумі;

– вміння вчитися програмує індивідуальний досвід успішної праці, сприяє пізнавальній активності, ініціативі, раціональному використанню часу. Це дає змогу людині не губитися в новій життєвій ситуації, шукати нові рішення проблем, самій шукати джерело інформації;

– збереження фізичного, соціального, психічного та духовного здоров'я особистістю – навички раціонального харчування, санітарно-гігієнічні, режим праці та відпочинку, навички ефективного спілкування, співчуття, вирішення конфліктів, поведінки в умовах тиску, погроз, спільної діяльності та співробітництва, навички самоусвідомлення й самооцінки, визначення життєвих цілей і програм, самоконтролю, мотивації успіху і тренування волі;

– компетентності з інформаційних і комунікаційних технологій передбачають здатність людини орієнтуватися в інформаційному просторі, володіти й оперувати інформацією. Вони пов'язані з якостями технічно та технологічно освіченої особистості, здатної до активної трудової діяльності в

умовах сучасного високотехнологічного інформаційного суспільства. Ця компетентність передбачає наявність таких здатностей: застосування інформаційно-комунікаційних технологій, раціональне використання комп'ютера, пов'язане з опрацюванням інформації, її пошуком, систематизацією, зберіганням, поданням та передаванням тощо;

– громадянська компетентність передбачає здатності особистості до орієнтації в проблемах сучасного суспільно-політичного життя України, знати діяльність політичних інститутів демократичного суспільства, застосовувати процедури й технології захисту власних прав, інтересів, свобод та інших громадян, виконання громадянських обов'язків роботи свідомий вибір та застосовувати демократичні технології прийняття індивідуальних і колективних рішень, враховуючи інтереси й потреби громадян, представників певної спільноти, суспільства й держави;

– підприємницька компетентність ґрунтується на здатності співвідносити власні економічні інтереси й потреби з наявними матеріальними, трудовими, природними й екологічними ресурсами, інтересами й потребами інших громадян і суспільства, орієнтуватися в нормах і етиці трудових відносин, аналізувати й оцінювати власні професійні можливості, здібності та співвідносити їх з потребами ринку праці, розробляти прості моделі дій та прийняття економічно й екологічно обґрунтованих рішень, презентувати та поширювати інформацію про результати власної діяльності й діяльності колективу [1, с. 85–89].

Публічне управління – це особливий вид діяльності, який у сучасних умовах вимагає від державного службовця особливих професійних якостей та сформованих компетентностей. Як зазначає Ю. Молчанова в основу таких компетентностей мають бути покладені відповідні змістовні структурні складові професійної діяльності державних службовців, а саме:

1. Аналітико-діагностичний компонент. Він включає діяльність державних службовців з визначення стану функціонування системи, рівня, органу управління; виявлення існуючих проблем практики управління. Цей

компонент включає й аналітико-пошукову діяльність, яка спрямована на виявлення кращих досягнень управлінської політики.

2. Предметно-спеціальний компонент змістовної структури професійної діяльності державних службовців включає їхню діяльність у своїй предметно-спеціалізованій сфері – відповідно до функцій і завдань конкретного органу управління. Цей компонент змістовної структури діяльності державного службовця (особливо керівника) достатньою мірою широкий і вбирає фактично усі сфери професійної діяльності органу державної влади й органу місцевого самоврядування, при розробці, прийнятті та реалізації управлінських рішень, при навчанні персоналу, в діловому спілкуванні тощо – тобто безпосередньо при реалізації управлінських функцій.

3. Інформаційно-комунікаційний компонент змістовної структури професійної діяльності державного службовця включає добір та опрацювання інформації, її поширення та наукову інтерпретацію. Окрім використання інформації в управлінському процесі, важливою є також діяльність з вироблення нової інформації. Адже професійна управлінська діяльність також пов'язана зі створенням, продукуванням та розповсюдженням нової інформації, що потім може використовуватися іншими для забезпечення управлінського процесу.

4. Організаційно-управлінський компонент змістовної структури професійної діяльності державних службовців включає дії із забезпечення реалізації функцій, покладених на конкретний орган управління відповідно до його місця в управлінській ієрархії, а також кадрових, інформаційних, фінансово-економічних, технічних ресурсів тощо. Управлінська діяльність не є переліком суто технічних робіт. Вона передбачає здатність керівника здійснювати довготермінове і короткотермінове планування, приймати рішення у нестандартних ситуаціях, спілкуватися з людьми, нести відповідальність за успіх загальної справи тощо [11, с. 114].

У сучасних умовах державна служба є особливим видом діяльності, що потребує окремої підготовки. Підготовка державних службовців потребує створення цілісної системи, яка передбачає:

– надання можливості кожному державному службовцю вивчати загальноосвітні та спеціалізовані дисципліни, виходячи із державних, суспільних, політичних, регіональних потреб;

– сукупність ланок освіти, що взаємопов'язані між собою, динамічно розвиваються і забезпечують наступність і послідовність у навчанні;

– збільшення реального інтелектуального, професійно-кваліфікаційного й духовного потенціалу держави, суспільства та системи державного управління [2, с. 105].

В умовах демократичного державотворення окрім професійних компетентностей, у державних службовців мають бути сформовані і громадянські компетентності. Їх важливість підкреслюється тим фактом, що сучасний державний службовець не тільки професіонал, що бездоганно має володіти знаннями та навичками щодо сфери його компетенції, а і активний учасник суспільно-політичних та правових відносин. Його діяльність пов'язана із дотриманням прав і свобод громадян, урахуванням у своїй діяльності інтересів населення, залученням до процесу формування, реалізації та оцінювання різноманітних громадських організацій, як складових громадянського суспільства.

Під громадянськими компетентностями ми будемо розуміти «динамічну систему знань, розумінь, суджень, умінь, навичок, здатностей та особистих якостей, що у сукупності дають можливість людині діяти в умовах громадянського суспільства, реалізувати демократичні права і свободи і сприяти вільному, гармонійному розвитку особистості» [2, с. 114].

Основними компонентами змісту громадянської освіти державних службовців є такі: політичні та правові знання; розуміння своїх прав і свобод, уміння використовувати їх на практиці, повага до прав та свобод інших громадян; особиста відповідальність за свій вибір і свою поведінку, усвідомлення необхідних юридичних і моральних зобов'язань перед людьми, що оточують, суспільством та державою; дієве і критичне ставлення до соціальної реальності на основі вільного особистісного вибору, моральних

переконань, ідеалів, рівних прав громадян і суверенітету народу щодо влади; здатність вести позитивний діалог із владою, іншими громадянами і громадськими об'єднаннями; усвідомлення своєї громадянської ідентичності – належності до країни, суспільства і держави, їх правового та мовного простору, історії та культури; наявність культури громадянськості, яка визначається рівнем юридичної освіченості людей, їхніми знаннями і розумінням того, що є законним, а що – незаконним; толерантність і готовність до компромісу, до розв'язання конфліктів шляхом переговорів; бажання участі у спільних справах: ефективне розв'язання проблем життя громад потребують безпосередньої й зацікавленої участі, вміння робити зважений вибір, знання правил і процедур ухвалення рішень та їх реалізації.

Зміст і методи громадянської освіти безпосередньо залежать від політичної культури того чи іншого суспільства. Так, у тоталітарних та авторитарних суспільствах громадянська освіта виконує пропагандистську. В суспільствах, що перебувають у фазі переходу до демократичного врядування, завданням громадянської освіти є створення умов для формування демократично налаштованих громадян. Вітчизняні науковці відмічають низку параметрів, які становлять зміст громадянської освіти: законослухняність (готовність підпорядкувати власну поведінку дисципліні, наявним у суспільстві правилам, дотримання встановлених законів, виконання настанови чинної влади); відповідальність (згода людини з тим, щоб її вчинки були піддані оцінюванню щодо їх відповідності чинним законам, умовам угод тощо); політична активність (готовність, умотивованість і вміння людей самостійно діяти для захисту і задоволення власних інтересів, подолання перешкод у досягненні мети, вплив на ухвалення рішень); ставлення до влади (співпраця із владою у вирішенні життєвих ситуацій та соціально-економічних проблем); індивідуальна свобода (вільний вибір індивідом обставин і передумов власного життя); толерантність (терпиме ставлення індивіда до інших, до всіх, хто є не таким, як він, визнання їхнього права думати й діяти інакше, ніж він) [1].

Формування громадянських компетентностей має базуватися на організації освітянського простора за такими етапами. Перший – нормативно-освітній етап. На ньому закладаються основні моральні цінності, норми поведінки, формується особистість, яка усвідомлює себе частиною суспільства, здатною зробити внесок у розвиток країни. Другий – суспільно-освітній, де мають через програми розвитку бути сформовані знання та вміння, необхідні для життя у суспільстві, повага до закону, права, прав інших людей та відповідальність перед суспільством. Третій – індивідуально-соціальний, має формувати готовність і вміння людини захищати свої права та права інших людей, уміння будувати індивідуальну і колективну діяльність.

Висновки. Громадянська освіта базується на тих же загальнопедагогічних і дидактичних принципах, що й освіта в цілому. Будучи безперервним процесом, громадянська освіта охоплює всі вікові етапи соціалізації, зокрема політичної: дошкільне виховання й початкову освіту – шкільну освіту – вищу і професійну освіту – освіту дорослих. Кожен із виділених вікових етапів громадянської освіти має свою специфіку, завдання, механізм реалізації отриманих знань.

Список використаних джерел:

1. Громадянська освіта: теорія і методика навчання. Київ: ЕТНА-1, 2008. 174 с.
2. Держава і громадянин: шлях до співпраці: наук.-метод. матеріали з питань організації громадських слухань / уклад.: Е. А. Афонін, Л. В. Гонюкова. Київ: НАДУ, 2006. 84 с.
3. Іванов М. Формування системи політичної та громадянської освіти як чинник процесу демократизації політичного життя окремих європейських країн. URL: <http://www.democracy.kiev.ua/publications/collections.php?conference=3§ion=19> (дата звернення: 17.10.2017).
4. Громадянське суспільство в Україні: стан і перспективи розвитку / упоряд. І. Підлуська. Київ, 2003.
5. Політична освіта в Україні : проблеми та перспективи розвитку / за заг. ред. С. Г.Рябова. Київ, 2005.
6. Реуцький К. Використання театру в навчанні з прав людини. URL: <http://edu.helsinki.org.ua/index.php?id=1237831160> (дата звернення: 17.10.2017).
7. Садохин А. П. Компетентность и компетентностный подход в диалоге культур. Социология и социальная антропология. 2008. Т. XI. № 2. URL: <http://www.jourssa.ru/2008/2/07Sadohin.pdf> (дата звернення: 17.10.2017).
8. Смагін І. Перший вітчизняний шкільний підручник з громадянської освіти Самуїла Фон Пуфендорфа. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/2109/1/08siisfp.pdf> (дата звернення: 17.10.2017).
9. Шаров Ю. Сучасна парадигма суспільного управління і стратегічне мислення державних службовців. Вісник державної служби України. 2001. № 1. С. 60–68.

10. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / за заг. ред. О. В. Овчарук. Київ: К.І.С., 2004. 112 с.

11. Молчанова Ю. О. Компетентнісний підхід у підготовці державних службовців і посадових осіб місцевого самоврядування з ОДГ/ОПЛ. Особливості навчання дорослих. Громадянські компетенції у професійній освіті державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування. Київ: НАДУ, 2016. С. 104–120.

Solovykh V. P. Specificity of civic education of civil servants.

The article examines some aspects of application of the competent approach in the preparation of civil servants and local government officials. The essence of this approach and peculiarities of its application to training of civil servants are determined. The features of civil education of civil servants are determined.

Key words: civil service, competence, professional competence of civil servants, civil education, civil competencies.

Надійшла до редколегії 30.10.2017 р.

